

DERS NOTU 01

MAKROİKTİSADA GİRİŞ – TEMEL MAKROİKTİSADİ DEĞİŞKENLER VE ÖLÇÜLMELERİ

Bugünkü dersin içeriği:

I. MAKROEKONOMİK ANALİZE GENEL BİR BAKIŞ.....	2
1. GİRİŞ	2
2. MAKROEKONOMİNİN KÖKLERİ	2
3. MAKROEKONOMİNİN İLĞİ ALANLARI	3
A. Enflasyon.....	3
B. Çıktı Büyümesi	3
C. İşsizlik	4
4. MAKROEKONOMİDE DEVLET	4
A. Maliye Politikası.....	4
B. Para Politikası.....	4
C. Büyüme Politikaları	4
5. MAKROEKONOMİNİN BİLEŞENLERİ	4
A. Mal ve hizmetler piyasası.....	5
B. Emek Piyasası	6
C. Para Piyasası	6
6. MAKROEKONOMİNİN METODOLOJİSİ	6
7. TRENDLER VE DEVİRLER	7
II. TOPLAM ÇIKTI VE MİLLİ GELİR MUHASEBESİ	8
1. GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYİH).....	10
A. GSYİH Nihai Mal ve Hizmetleri Kapsar	10
B. GSYİH Kullanılmış Malları ve Mali Varlıkları İçermez	10
C. GSYİH Ülkedeki Tüm Yerleşiklerin Çıktısını Ölçer	11
D. GSYİH, vatandaşların ülke dışında elde ettikleri faktör gelirlerini içermez	11
2. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH).....	13
III. GSYİH'NİN HESAPLANMASI	13
1. HARCAMALAR YAKLAŞIMI.....	14
A. Özel Tüketim Harcamaları (C).....	14
B. Gayri Safi Yatırım Harcamaları (I)	15
2. GELİR YAKLAŞIMI.....	17
3. KATMA-DEĞER (VEYA ÜRETİM) YAKLAŞIMI.....	19
IV. MİLLİ GELİR İLE İLGİLİ KAVRAMLAR: ÖZET.....	20
1. GSYİH'DEN BAŞLAYARAK	20
2. GSMH'DEN BAŞLAYARAK.....	21
KAYNAKÇA.....	21

I. Makroekonomik Analize Genel Bir Bakış

1. Giriş

Mikroekonomi (veya mikroiktisat) Tek tek endüstrilerin işleyişini ve karar-alma birimlerinin bireysel davranışlarını inceler.

- Firmalar ve hanehalkları temel karar-birimleridir.

Makroekonomi (veya makroiktisat) Ekonomiye bir bütün olarak bakar.

- Milli gelirin belirleyicileri ile ilgilenir
- Toplaştırılmış miktarlarla ilgilenir, örneğin toplam tüketim ve yatırım gibi.
- Bir tek malın fiyatı yerine genel fiyat düzeyi ile ilgilenir.

2. Makroekonominin Kökleri

Büyük Buhran 1929'da ABD'de başlayıp dünyaya yayılan ve 1930'lar boyunca süren ciddi ekonomik daralma ve yüksek işsizlik dönemi.

Klasik Modeller

- Klasik ekonomistler ekonominin tümünü ilgilendiren konular için mikroekonomik modeller kullandılar.
- Büyük Buhran döneminde karşılaşılan uzun süren ve derin seyreden işsizliği basit klasik modeller açıklayamadılar. Bu durum makroekonomi'nin gelişmesini sağlayan ivmeyi verdi.

Keynezyen Devrim

- 1936 yılında, John Maynard Keynes *İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi* (The General Theory of Employment, Interest, and Money) isimli kitabını yayınladı.
- Makroekonomi'nin çoğu alanının kökleri Keynes'in çalışmalarına uzanır.

- Keynes'e göre, istihdam düzeyini klasiklerin söylediği gibi fiyat ve ücretler değil, mal ve hizmetlerin toplam talebi belirlemektedir.

3. Makroekonominin İlgili Alanları

Temel olarak 3 konudur:

- a. Enflasyon
- b. Çıktı büyümesi
- c. İşsizlik

A. Enflasyon

enflasyon genel fiyat düzeyinde görülen artış

hiperenflasyon genel fiyat düzeyinde görülen çok hızlı fiyat artışı dönemi

deflasyon genel fiyat düzeyinin düşmesi

B. Çıktı Büyümesi

iş çevrimi (konjonktür devri) Ekonomide görülen kısa soluklu iniş ve çıkışlar

toplam çıktı belirli bir dönemde ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin toplam miktarı

resesyon (durgunluk) Toplam çıktının düştüğü dönemler

- Genel olarak, toplam çıktının düştüğü en az iki ardışık 4-aylık dönemi içeren dönem

depresyon uzayan ve derin, sert geçen resesyon (durgunluk) dönemi

C. İşsizlik

işsizlik oranı işsizlerin toplam işgücü içindeki yüzde oranı

4. Makroekonomide Devlet

Devletin makroekonomiyi etkilemek üzere kullandığı üç çeşit politika vardır:

- a) Maliye politikası
- b) Para Politikası
- c) Büyüme veya arz-yönlü politikalar

A. Maliye Politikası

maliye politikası Vergi ve devlet harcamaları ile yapılan devlet politikalarıdır.

B. Para Politikası

para politikası Ekonomideki para miktarını kontrol etmek üzere Merkez Bankası tarafından kullanılan araçlardır

C. Büyüme Politikaları

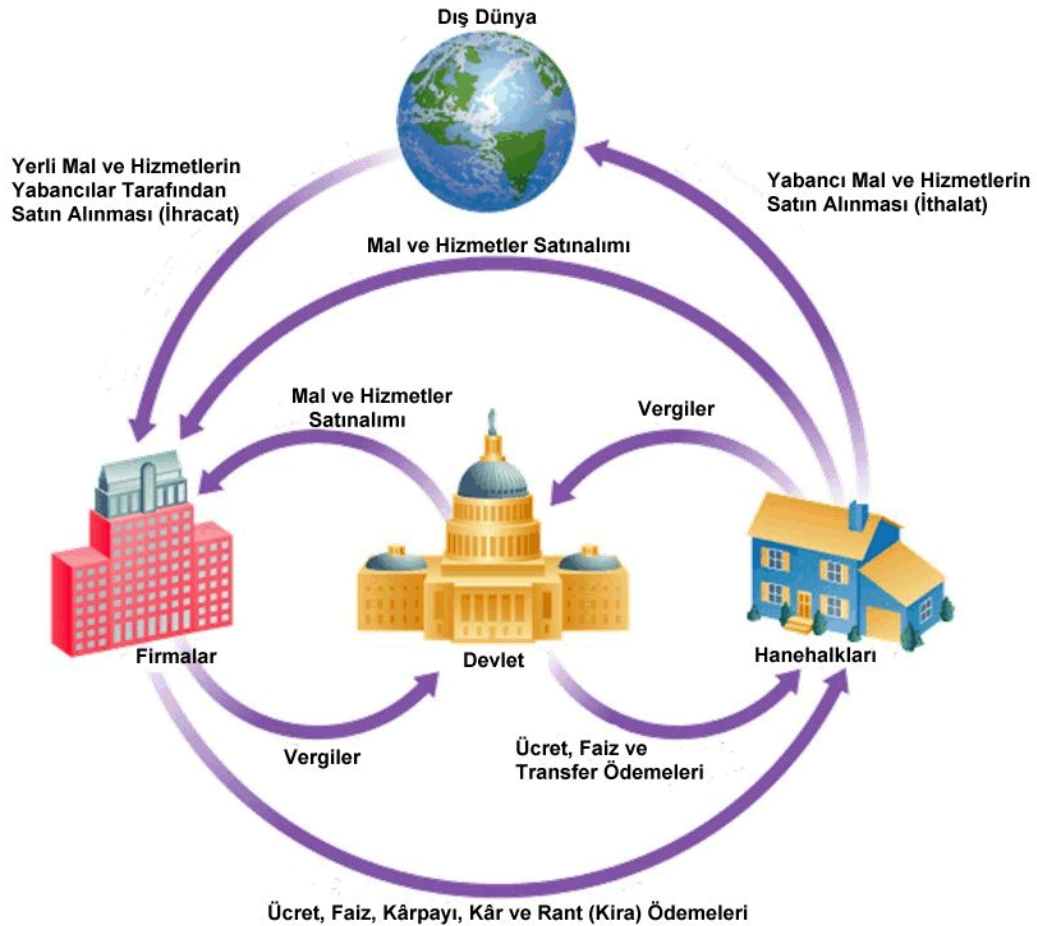
arz-yönlü politikalar devletin toplam talep yerine toplam arzı uyarmak üzere belirlediği politikalarıdır

5. Makroekonominin Bileşenleri

Makroekonomi dört gruba odaklanır:

1. hanehalkları ve
2. firmalar (ikisi beraberce özel sektörü oluştururlar),
3. devlet (kamu sektörü),
4. dış dünya (uluslararası sektör).

devresel akım şeması Ekonomideki her bir sektörün aldığı gelirleri ve yaptığı harcamaları gösteren diyagramdır

Şekil 1 Devresel Akım Şeması

Üç piyasa alanı hanehalklarının, firmaların, devletin ve dış dünyanın birbiri ile olan ilişkilerine başka türlü bir bakış da bunların içinde buldukları piyasaları dikkate alarak yapılabilir

- Üç piyasa alanı şöyle tanımlanabilir:
 - 1) Mal ve hizmetler piyasası
 - 2) Emek piyasası
 - 3) Para (finans) piyasası

A. Mal ve hizmetler piyasası

- Firmalar mal ve hizmetler piyasasına *arz* edicidirler, hanehalkları ise bu piyasada *talep* edicileri oluştururlar.

B. Emek Piyasası

- Bu piyasada, *hanhalkları* emek *arzını* gerçekleştirirken, *firmalar ve devlet* ise emek *talep* edicileri oluştururlar.

C. Para Piyasası

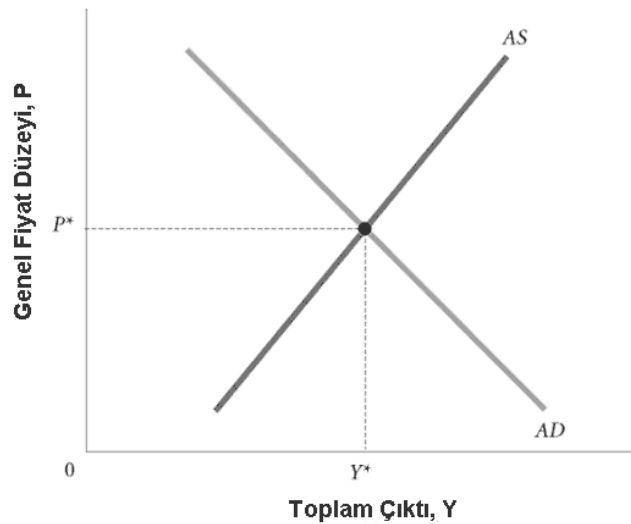
- Hanhalkları bu piyasaya gelir elde etme beklentisi ile fon arzında bulunurlar; fakat aynı zamanda bu piyasadaki fon talebinde de (borçlanma) bulunurlar.
- Firmalar, devlet ve dış dünya da finansal kurumlar aracılığıyla borç alma ve borç verme gerçekleştirirler.

6. Makroekonominin Metodolojisi

- Makroekonomik davranış tek tek bütün hanhalkları ve firmaların aldıkları mikroekonomik kararların toplamıdır.

Toplam (veya Toplulaştırılmış) Talep (AD) Bir ekonomide bütün mal ve hizmetler için olan toplam taleptir.

Toplam (veya Toplulaştırılmış) Arz (AS) Bir ekonomide mal ve hizmetlerin toplam arzıdır.

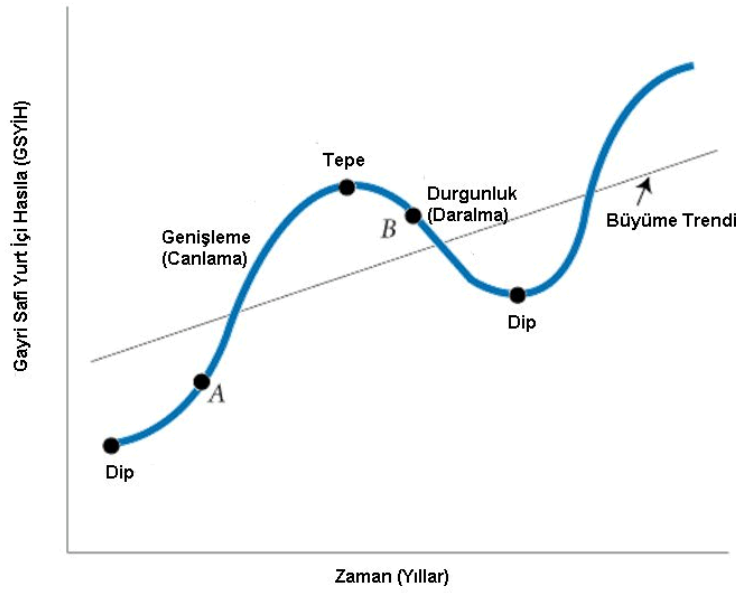

Şekil 2 Toplam Talep (AD) ve Toplam Arz (AS)

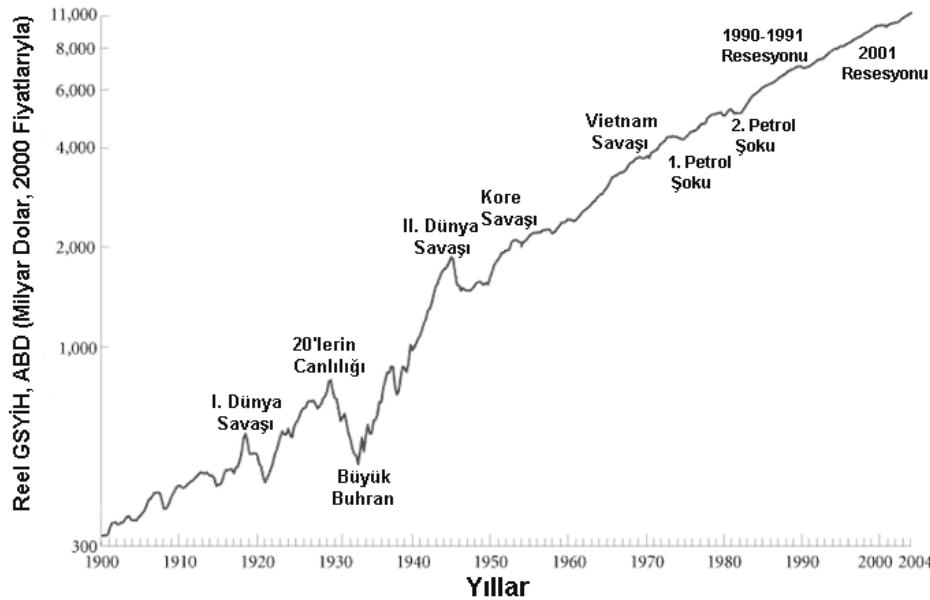
7. Trendler ve Devirler

genişleme veya **canlanma** İş çevrimlerinde dipten tepeye kadar olan dönemdir. Bu dönemde çıktı ve istihdam artar.

daralma, **resesyon**, veya **durgunluk** İş çevrimlerinde tepeden dibe kadar olan dönemdir. Bu dönemde çıktı ve istihdam düşer.

Şekil 3 İş Çevrimi (Konjunktur Devri)

Şekil 4 ABD'nin Reel GSYİH'si, 1900-2004

II. Toplam Çıktı ve Milli Gelir Muhasebesi

Toplam çıktı (toplam üretim) Genelde bir ekonomide bir yılda üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin oluşturdukları *bileşik mal* olarak tanımlanabilir.

Milli Gelir Muhasebesi Bir ülkede, belirli bir zaman dilimi içinde, toplam çıktının ölçülmesine *milli gelir muhasebesi* denilir.

Toplam çıktının değeri farklı şekillerde ölçülebilir:

- *Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH)* ve
- *Gayri safi milli hasıla (GSMH)* en sık kullanılan iki kavramdır.

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH veya GSYH), bir ülkede yerleşiklerin sahip oldukları üretim faktörleri ile belli bir yılda ürettikleri tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam piyasa değeridir.

- Yani; GSYİH, *piyasa fiyatları* üzerinden hesaplanır.

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) Sadece vatandaşların ülke içinde elde ettikleri faktör gelirleri ile ülke dışında elde edip de ülkeye transfer ettikleri faktör gelirlerinin toplamıdır.

- GSYİH da *piyasa fiyatları* üzerinden hesaplanır.

Katma-değer Her bir üretim aşamasında, malın o aşamadan çıkıştaki değeri ile o aşamaya girişteki maliyeti arasındaki fark olarak tanımlanabilir.

- Diğer bir deyişle, bir nihai malın üretimindeki her bir aşamada malın değerine yapılan katkı o aşamadaki katma değer olarak düşünülür.

- Bir ekonomide üretilen mal ve hizmetler (bundan sonra kısaca mallar) kabaca iki grupta sınıflanabilir:

1. *Nihai (tamamlanmış) mallar ve*
2. *Aramallar*

Nihai (tamamlanmış) mal ve hizmetler Nihai tüketim için üretilen mallardır.

- Nihai mallar, firmalar kesimi tarafından üretilen ve hanehalkları kesimi tarafından tüketim amacıyla ya da firmalar kesimi tarafından yatırım amacıyla talep edilen ve kullanılan mallardan oluşur.
- Tüketimde ve sabit sermaye yatırımlarında kullanılan tüm mallar nihai mallardır.

Ara mallar Bir firma tarafından üretilen ve diğer bir firmanın başka bir mal üretirken kullandığı mallardır.

- Ara mallar, bir firmanın kendi malını üretmek için kullandığı ve başka firmalar tarafından üretilmiş her türlü hammadde, yarımamul ve mamul mallardan oluşur.
 - Örneğin, buğday değirmenci için, un ise fırıncı için birer aramaldır.
 - Domates, evde tüketildiğinde nihai mal, salça fabrikasında işlendiğinde ise aramaldır.

- Yeni bir arabaya satışı yapılmadan önce takılmış olan lastikler otomobil üreticisi için aramal olarak düşünülür.
- Diğer taraftan, kullanmakta olduğunuz arabanızın lastiklerini değiştirdiğinizde kullanılan lastikler nihai mal olarak düşünülür.

- Yani, eğer GSYİH hesaplarırken,
 - Yeni otomobile takılan 200 TL değerindeki lastikleri, ve
 - 24.000 TL değerindeki yeni otomobili “ayrı ayrı” hesaba katarsak, *çifte-sayım* yapmış oluruz.
 - Çünkü yeni otomobilin fiyatı üzerinde takılı olan bütün parçaların değerlerini zaten yansıtmaktadır.
 - Bu yüzden, GSYİH ve GSMH hesaplanırken sadece *nihai* (veya *tamamlanmış*) mal ve hizmetler dikkate alınır.

1. GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYİH)

Gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH), bir ülkede yerleşiklerin sahip oldukları üretim faktörleri ile belli bir yılda ürettikleri tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam piyasa değeridir¹.

Bu tanımda geçen bazı önemli noktalar vardır. Bunları sırasıyla ele alalım.

A. GSYİH Nihai Mal ve Hizmetleri Kapsar

- Gayri safi yurtiçi hasıla yalnızca nihai mal ve hizmetleri içerir.
 - Aramalar GSYİH'nin hesaplanmasında dikkate alınmaz.
 - GSYİH'nin hesaplanmasında sadece nihai malların değeri dikkate alınır, aksi takdirde *çifte-sayım* (double counting) sorunu ortaya çıkar.

B. GSYİH Kullanılmış Malları ve Mali Varlıkları İçermez

GSYİH yeni bir mal (katma değer) yaratmayan alım satım işlemlerini dikkate almaz.

¹ Kısaltma olarak *GSYH* de kullanılmaktadır.

- Örneğin, 3 yıl önce üretilmiş kullanılmış mobilyanın cari yılda el değiştirmesi işleminde herhangi bir katma değer yaratılmadığı için, kullanılmış mobilyanın değeri cari yılın GSYİH'sine dahil edilmez aksi takdirde çift-sayım ortaya çıkar.
- Benzer şekilde, tekrar tekrar alınıp satılsalar bile her türlü kullanılmış malın (otomobil, konut, vs.) değeri sadece üretildikleri yılın GSYİH'na dahil edilir.

C. GSYİH Ülkedeki Tüm Yerleşiklerin Çıktısını Ölçer

GSYİH, bir ülke sınırları içinde sadece vatandaşlara değil, yabancılara ait olan üretim faktörleri ile üretilen çıktıyı da içerir.

- GSYİH bir ülke sınırları içinde *sadece vatandaşların değil*, yabancılara ait olan üretim faktörleri ile üretilen çıktıyı da içerir.
 - Örneğin, Türkiye'de otomobil üreten bir İtalyan firmasında yaratılan tüm nihai çıktı ve dolayısıyla faktör gelirlerinin tamamı Türkiye'nin GSYİH'si içinde yer alır.
 - Firmada çalışan Türk işçilerin elde ettikleri ücret gelirlerinin yanısıra, İtalyan üst düzey yöneticilerine yapılan maaş ve prim ödemeleri de Türkiye'nin GSYİH'si içinde yer alır.
 - **Dikkat: Bu durum Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) için böyle değildir!**

D. GSYİH, vatandaşların ülke dışında elde ettikleri faktör gelirlerini içermez

Bir ülkenin vatandaşlarının ülke dışındaki iktisadi faaliyetlerinden elde ettikleri emek, sermaye, doğal kaynak ve girişimcilik gelirleri o ülkenin gayri safi yurt içi hasılası içinde yer almaz.

- Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yurtdışında çalışarak elde ettikleri ücret gelirleri Türkiye'nin değil, O ülkelerin GSYİH'sı içinde yer alır.

Üretimin Hesaplanması İçin Bir Örnek

Mağazada perakende olarak satışa sunulan pamuklu bir gömleğin pamuktan perakende satışa kadar dört aşamadan geçtiğini kabul edelim.

Katma Değerin Oluşumu		
Üretimin Aşaması	Satış Değeri (TL)	Katma Değer (TL)
1. Pamuk Üretimi	1,0	1,0
2. Kumaş Üretimi	3,5	2,5
3. Gömlek Üretimi	7,5	4,0
4. Gömlek Satışı	11,0	3,5
TOPLAM	23,0	11,0

- Dikkat edilirse, her aşamadaki satış değerleri toplanırsa, *çifte-sayım* yapılmış olur (23,0 TL bulunur ki bu üretimin toplam değeri olan 11,0 TL den fazladır)
- Burada görüldüğü gibi, GSYİH (ve GSMH) hesaplanırken üretimin değeri iki şekilde hesaplanabilir: (1) Bütün üretim aşamalarında meydana gelen katma değerlerin toplamı, (2) Nihai mal veya hizmetlerin değerleri toplamı.
- Nihai mal veya hizmetin satış değeri, ya bu nihai mal veya hizmeti satanın *geliri* ya da bu mal veya hizmeti satın alanın *harcaması* üzerinden hesaplanabilir.
 - Bu yüzden milli gelir hesaplanırken *Gelir* ve *Harcama* yöntemleri diye iki farklı yaklaşım vardır.
 - Bu iki yöntem dışında bir de yukarıda belirttiğimiz gibi *Katma Değer*'lerin toplamı olarak milli gelir hesaplanabilir.
 - Böylece milli gelir hesaplamasının 3 farklı yolu olan *Gelir*, *Harcama* ve *Katma Değer* (veya üretim) yöntemlerinin arkasında yatan düşünceyi görmüş olduk.

2. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)

Gayri safi Milli Hasıla (GSMH) sadece vatandaşların ülke içinde elde ettikleri faktör gelirleri ile ülke dışında elde edip de ülkeye transfer ettikleri faktör gelirlerini içerir.

- GSMH bir ülkenin vatandaşlarının ülke içinde ve dışında elde ettikleri tüm faktör gelirleriyle ilgilidir.
- Buna karşılık GSYİH, milliyeti ne olursa olsun, ülkedeki tüm yerleşiklerin elde ettikleri faktör gelirleriyle ilişkilidir.

Başka bir ifadeyle, *GSMH ile GSYİH arasındaki fark*; dış dünyadan elde edilen **net faktör gelirlerine** (=dış alemden gelen faktör gelirleri - dış aleme giden faktör gelirleri) eşittir.

Aşağıda 2004 yılında Türkiye'nin GSYİH ve GSMH'si verilmiştir.

TABLO 17.2: Türkiye'de GSMH ve GSYİH: 2004 (Milyar YTL, Cari fiyatlarla)	
GSYİH (alıcı fiyatlarıyla)	430,5
Dış Alem Net Faktör Gelirleri	-1,6
Dış alemden gelen	10,0
Dış aleme giden (eksi)	11,6
GSMH (alıcı fiyatlarıyla)	428,9

Kaynak: TÜİK

III. GSYİH'nin Hesaplanması

Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) üç farklı yolla hesaplanabilmektedir:

1. Harcamalar Yöntemi

- Veri bir dönemde bütün nahai mal ve hizmetlere yapılan harcamalar miktarını ölçen GSYİH hesaplama metodudur.

2. Gelir Yöntemi

- Nihai mal ve hizmetleri üretirken üretim faktörleri tarafından elde edilen gelirleri (ücret, rant, faiz ve kârlar) ölçen GSYİH hesaplama metodudur.

3. Üretim (Katma-Değer) Yöntemi

- Bir ekonomideki bütün firmalar tarafından yaratılan katma değerler toplamıdır.

1. Harcamalar Yaklaşımı²

Açık bir ekonomide, dört iktisadi kesime (Hanehalkları, Firmalar, Devlet, ve Dış Dünya) karşılık gelen dört tür harcama vardır:

- I. *Özel Tüketim Harcamaları (Hanehalkı Harcamaları): C*
- II. *Gayri Safi Yatırım Harcamaları (Firma Harcamaları): I*
- III. *Devletin Tüketim ve Gayri Safi Yatırım Harcamaları: G*
- IV. *Dış Dünyanın Net Harcaması (Net ihracat): NX (=X - M)*

Harcamalar yönteminde bir ekonomide belli bir süre içinde nihai (*tamamlanmış*) mal ve hizmetlere yapılan *harcamaların toplamı* bulunarak GSYİH'ye ulaşılır:

$$\begin{aligned} \text{Toplam harcama} &= Y = C + I + G + NX \\ Y &= C + I + G + (X - M) \end{aligned}$$

A. Özel Tüketim Harcamaları (C)

GSYİH'nin en büyük kalemidir (2006 yılında Türkiye GSYİH'nin %66,4'ünü oluşturmaktadır).

- Tüketici harcamalarının (özel tüketim harcamalarının) başlıca 3 ana tipi vardır:
 - **Dayanaksız mallar** gıda, giyim, içki, temizlik maddeleri, ilaç, kırtasiye gibi çabuk tüketilen mallar.
 - **Dayanıklı mallar** araba, müzik seti, beyaz eşya, mobilya gibi uzun süre kullanılan mallar.

² Expenditure Approach.

- **Hizmetler** ulaşım, sağlık, tatil, enerji, eğitim, haberleşme, konut hizmetleri (kira karşılığı), hukuksal ve mali hizmetler gibi elle tutulamayan mallar.

Dikkat: Hanehalkı tarafından yeni konutları satın almak için o yıl yapılan harcamalar, *tüketim olarak değil yatırım olarak nitelendirilir.*

- *Bir başka deyişle, hanehalkı tarafından yapılan fakat tüketim kapsamında yer almayan tek harcama türü, konut harcamalarıdır.*

B. Gayri Safi Yatırım Harcamaları³ (I)

Gayri Safi Yatırım Harcamaları Devlet dışı sektör (özel sektör) tarafından makine, teçhizat, bina, tesis vb. yeni sermaye mallarının satın alınması ile stoklardaki artışları ifade eder.

Dikkat: İktisatta kullanılan yatırım kavramı günlük hayatta kullanılan ve vadeli hesap açma, tahvil, hisse senedi satın alımı gibi mali işlemleri kapsamaz.

- İktisadi anlamda *yatırım*; makina, teçhizat, bina, tesis vb. yeni sermaye mallarının satın alınması ile stoklardaki artışları ifade eder.
- Bu nedenle, yatırım yerine *sabit sermaye oluşumu* terimi de kullanılır.

Konut dışı yatırım Firmaların makine, tesis, teçhizat gibi uzun süre kullanılan araçları satın almak için yaptığı harcamalardır.

Konut Yatırımları Hanehalklarının ve firmaların yeni ev ve bina alımı için yaptıkları harcamalardır.

Stoklardaki Değişimler Belirli bir dönemde firmaların envanterlerinde meydana gelen değişimlerdir. Envanterler firmaların herhangi bir zamanda, daha sonra satmak üzere ürettikleri mallardır.

³ Veya “Özel sektörün gayri safi yatırımları”

$$GSYİH = \text{Nihai Mal ve Hizmet Satışları} + \text{Stoklardaki Değişimler}$$

Amortisman Üretim süreci içinde, makine ve teçhizat başta olmak üzere, daha önceki dönemlerde gerçekleştirilen yatırımlarla oluşturulan sermaye zaman içinde belli bir yıpranmaya uğrar ve değeri azalır. Sermayede yıpranma nedeniyle dönemler itibariyle ortaya çıkan bu değer kaybına *amortisman (aşınma payı veya yıpranma payı) veya sermaye tüketimi* adı verilir.

Gayri Safi Yatırım Herhangi bir dönemde yeni üretilen sermaye mallarının (fabrika, atölye, ekipman, ev-bina, teçhizat ve envanter) toplam değeridir.

Net (Safi) Yatırım Gayri Safi Yatırım miktarından amortismanlar çıkarıldıktan sonra kalan kısımdır.

$$\begin{aligned} \text{Net Yatırım} &= \text{Gayri Safi Yatırım} - \text{Amortisman} \\ \text{Sermaye}_{\text{dönem sonu}} &= \text{Sermaye}_{\text{dönem başı}} + \text{Net Yatırım} \end{aligned}$$

Türkiye GSYİH'nın Bileşenleri 2006: Harcamalar Yöntemi

	Milyar Dolar	GSYİH Yüzdesi (%)
Özel Tüketim Harcamaları (C)	267.5	66.4
Dayanıklı Mallar	43.1	10.7
Dayanıksız Mallar	193.5	48.0
Hizmetler	30.9	7.7
Yatırım Harcamaları (I)	78.8	19.6
Konut dışı	37.4	9.3
Konut	29.9	7.4
Stoklardaki Değişim	11.5	2.9
Devletin Tüketim ve Gayri Safi Yatırım Harcamaları (G)	70.2	17.4
Net İhracat (X - M)	-30.8	-7.7
İhracat (X)	113.6	28.2
İthalat (M)	144.5	35.9
İstatistiksel hata	17.1	4.2
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)	402.7	100.0
Artı: Yurt dışından gelen faktör ödemeleri (gelirleri)	10.7	
Eksi: Yurt dışına yapılan faktör ödemeleri	11.0	
Eşit: GSMH	402.3	
Reel GSYİH (1987 fiyatlarıyla)	182.6	
Kişi Başına Reel GSYİH (1987 fiyatlarıyla)	2,502 \$	

Not: Rakamlar yuvarlamaktan dolayı toplamlar tam olarak tutmayabilir
Kaynak: Türk İstatistik Kurumu.

Dikkat: TÜİK, üretim yöntemi kullanılarak hesaplanan GSYİH'yi ana gösterge olarak kullanmaktadır. Harcamalar yöntemiyle hesaplanan GSYİH ile üretim yöntemiyle hesaplanan GSYİH arasındaki fark, GSYİH hesaplarında istatistik hata olarak gözüktür.

III. Devletin Tüketim ve Gayri Safi Yatırım Harcamaları (G)

Devletin Tüketim ve Gayri Safi Yatırım Harcamaları Devletin nihai mal ve hizmetler için yapmış olduğu harcamalardır.

➤ Türkiye'de genel devlet kavramı içinde:

- genel bütçeli kuruluşlar,
- katma bütçeli kuruluşlar,
- yerel yönetimler,
- sosyal güvenlik kuruluşları,
- bağımsız bütçeli kuruluşlar ve
- fon yönetimleri

yer almaktadır.

➤ Her hangi bir mal veya hizmet alımına karşılık gelmediği için transfer harcamaları bu miktara dahil edilmez.

IV. Net İhracat (X-M) İhracat ile ithalat arasındaki farktır. Bu miktar negative (ticari açık) veya pozitif (ticari fazla) olabilir.

2. Gelir Yaklaşımı⁴

Nihai mal ve hizmetleri üretirken üretim faktörleri tarafından elde edilen gelirleri (ücret, rant, faiz ve kârlar) ölçen GSYİH hesaplama metodudur.

Faktör Fiyatlarıyla Yurt İçi Gelir⁵ (YİG) = Ücretler + Faizler + Rantlar (Kıralar)+ Kârlar

⁴ Income Approach.

⁵ Domestic Income (DI)

Piyasa Fiyatlarıyla Safi Yurt İçi Hasıla⁶ (SYİH)⁷ = Faktör Fiyatlarıyla Yurt İçi Gelir + (Dolaylı Vergiler-Sübvansiyonlar)
Piyasa Fiyatlarıyla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla⁸ (GSYİH)= Piyasa Fiyatlarıyla Safi Yurt İçi Hasıla+Amortismanlar

- TÜİK tarafından, Türkiye'nin gelir yaklaşımı ile ölçülen GSYİH'sı (2004 ve 2005 yılları için) aşağıdaki tabloda verilmiştir.
 - Bu tabloya göre faizler, rantlar ve kârlar doğrudan hesaplanmamış, üretim yöntemi ile hesaplanan GSYİH'dan artık olarak bulunmuş ve tabloda "İşletme Artığı" olarak verilmiştir.

Tablo'ya göre:

- GSYİH (Piyasa Fiyatlarıyla)= Üretim ve İthalat Vergileri-Sübvansiyonlar+Sabit Sermaye Tüketimi+İşgücü Ödemeleri (Ücretler)+İşletme Artığı (Faizler+Rantlar+Kârlar)

GELİR YÖNTEMİ İLE GSYİH	(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)	
	2004	2005
Üretim ve İthalat Vergileri (Net)	72.8	86.9
Üretim ve İthalat Vergileri	73.6	87.9
(-) Sübvansiyonlar	0.8	1.0
Sabit Sermaye Tüketimi	30.2	31.7
İşgücü Ödemeleri	113.3	129.7
Kamu	57.5	64.6
Özel	55.8	65.1
İşletme Artığı(*)	214.3	238.9
Tarım	39.0	40.3
Diğer	175.2	198.5
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla(**)	430.5	487.2

KAYNAK: TÜİK

(*) Üretim yöntemi ile hesaplanan Gayri Safi Yurt İçi Hasıladan artık olarak bulunmuştur.

(**) Üretim yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla.

⁶ Net Domestic Product (NDP)

⁷ Bazı kaynaklarda Net Yurt İçi Hasıla (NYİH) olarak da geçmektedir.

⁸ Gross Domestic Product (GDP)

3. Katma-Değer (veya Üretim) Yaklaşımı⁹

Bir ekonomideki bütün firmalar tarafından yaratılan katma değerler toplamıdır.

Türkiye’de milli gelirin en sağlıklı ölçümü ve dolayısıyla üzerinde en fazla durulanı üretim yaklaşımı ile olanıdır.

Üretim Yaklaşımı ile Türkiye'nin GSYİH ve GSMH'sı	(Cari Üretici Fiyatlarıyla, Milyar TL.)	
SEKTÖRLER	2004	2005
TARIM	48.4	50.0
SANAYİ	107.1	123.7
Maden	5.2	7.0
İmalat	87.6	101.2
Enerji	14.3	15.5
İNŞAAT	15.4	21.3
TİCARET	88.7	99.7
ULAŞTIRMA	62.0	71.7
MALİ MÜESSESELER	21.6	21.5
KONUT	18.4	22.4
SERBEST.MESLEK VE HİZ.	14.9	16.9
(-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	10.8	12.5
SEKTÖRLER TOPLAMI	365.6	414.6
DEVLET HİZ.	42.5	47.7
KAR AMACI OLM.ÖZEL HİZ.KUR.	3.5	3.0
İTHALAT VERGİSİ	18.8	21.8
GSYİH(ALICI FİY.)	430.5	487.2
NET DIŞ AL.FAK.GEL.	-1.6	-0.8
GSMH(ALICI FİY.)	428.9	486.4

KAYNAK :TÜİK, YENİ GSMH SERİSİ

TÜİK, kamu kesimini ve dış dünyayı da hesaba katarak, 3 aylık ve yıllık olmak üzere, sektörlerde yaratılan katma değerleri ve oradan da GSYİH ve GSMH’yı hesaplayıp ölçer.

⁹ Value Added (or Output) Approach.

IV. Milli Gelir İle İlgili Kavramlar: Özet

1. GSYİH'den Başlayarak

$$\begin{aligned} & \text{Gayri Safi Yurt İçi Hasıla}^{10} \text{ (GSYİH}^{11})^{12} \\ & - \text{Amortismanlar} \\ & = \text{Safi Yurt İçi Hasıla}^{13} \text{ (SYİH}^{14}) \\ & - [\text{Dolaylı (veya Vasıtalı) Vergiler-Sübvansiyonlar}]^{15} \\ & = \text{Yurt İçi Gelir}^{16} \text{ (YİG}^{17})^{18} \\ & + \text{Net Dış Dünya Faktör Gelirleri}^{19 \ 20} \\ & = \text{Milli Gelir}^{21} \text{ (MG}^{22}) \\ & - \text{Kazanılan Fakat Alınmayan Gelir}^{23 \ 24} \\ & + \text{Alınan Fakat Kazanılmamış Gelir}^{25 \ 26} \\ & = \text{Kişisel Gelir}^{27} \text{ (KG)} \\ & - \text{Gelir Vergisi (veya Vasıtasız Vergiler)}^{28} \\ & = \text{Harcanabilir (veya Kullanılabilir) Kişisel Gelir}^{29} \text{ (HKG)} \\ & = \text{Tüketim (C) + Tasarruf (S)} \end{aligned}$$

¹⁰ Gross Domestic Product (GDP)

¹¹ Piyasa Fiyatlarıyla.

¹² Piyasa Fiyatlarıyla GSYİH= C+I+G+(X-M)

¹³ Net Domestic Product (NDP)

¹⁴ Piyasa Fiyatlarıyla

¹⁵ Indirect taxes-Subsidies

¹⁶ Domestic Income (DI)

¹⁷ Faktör Fiyatlarıyla

¹⁸ Faktör Fiyatlarıyla Yurt İçi Gelir=Ücretler+Faizler+Rantlar (Kiralalar)+Kârlar

¹⁹ Net Factor Income From Abroad (NFI)

²⁰ Net Dış Dünya Faktör Gelirleri = [Türk vatandaşlarının yurt dışındaki kârları - Türk vatandaşlarının yurt dışındaki borçları + işçi gelirleri] - [Yabancıların Türkiye'deki kazançları (en önemli pay: dış borçlara ödenen faiz ödemeleri)]

²¹ National Income (NI)

²² Faktör Fiyatlarıyla

²³ Kurumlar vergisi + Dağıtılmayan Kurum Kârları + Sosyal Sigorta İşçi ve İşveren Kesenekleri [Corporate Income Taxes+Undistributed Corporate Profits+Social Security Contributions]

²⁴ Income Earned But Not Received

²⁵ Transfer Ödemeleri (emekli maaşı gibi) + Sosyal yardımlar + Öğrenci Bursları + Devlet Tahvil ve Faiz ödemeleri [Transfer Payments+Social Aids+Scholarships+Government Bond and Interest payments]

²⁶ Income Received But Not Earned

²⁷ Personal Income (PI)

²⁸ Personal Income tax

²⁹ Disposable Personal Income (DPI)

2. GSMH'den Başlayarak

$$\begin{aligned} & \text{Gayri Safi Milli Hasıla}^{30} \text{ (GSMH}^{31})^{32} \\ & - \text{Amortismanlar} \\ & = \text{Safi (veya Net) Milli Hasıla}^{33} \text{ (SMH}^{34})^{35} \\ & - [\text{Dolaylı (veya Vasıtalı) Vergiler-Sübvansiyonlar}]^{36} \\ & = \text{Milli Gelir}^{37} \text{ (MG}^{38}) \\ & - \text{Kazanılan Fakat Alınmayan Gelir}^{39 \ 40} \\ & + \text{Alınan Fakat Kazanılmamış Gelir}^{41 \ 42} \\ & = \text{Kişisel Gelir}^{43} \text{ (KG)} \\ & - \text{Gelir Vergisi (veya Vasıtasız Vergiler)}^{44} \\ & = \text{Harcanabilir (veya Kullanılabilir) Kişisel Gelir}^{45} \text{ (HKG)} \\ & = \text{Tüketim (C) + Tasarruf (S)} \end{aligned}$$

Kaynakça

- İktisada Giriş, Editör: Ömer Faruk Çolak, Gazi Yayınevi, Ankara, 2008
- Makroekonomiye Giriş, Tümay Ertek, Beta Yayınları, İstanbul, 2004
- Principles of Economics, Case and Fair, Pearson, NY, 2008.

³⁰ Gross National Product (GNP)

³¹ Piyasa Fiyatlarıyla.

³² Piyasa Fiyatlarıyla $GNP = C + I + G + (X - M)$

³³ Net Domestic Product (NDP)

³⁴ Piyasa Fiyatlarıyla

³⁵ "Safi Milli Hasıla" için "Piyasa Fiyatları ile Milli Gelir" ifadesi de kullanılır.

³⁶ Indirect taxes-Subsidies

³⁷ National Income (NI)

³⁸ Faktör Fiyatlarıyla

³⁹ Kurumlar vergisi + Dağıtılmayan Kurum Kârları + Sosyal Sigorta İşçi ve İşveren Kesenekleri [Corporate Income Taxes+Undistributed Corporate Profits+Social Security Contributions]

⁴⁰ Income Earned But Not Received

⁴¹ Transfer Ödemeleri (emekli maaşı gibi) + Sosyal yardımlar + Öğrenci Bursları + Devlet Tahvil ve Faiz ödemeleri [Transfer Payments+Social Aids+Scholarships+Government Bond and Interest payments]

⁴² Income Received But Not Earned

⁴³ Personal Income (PI)

⁴⁴ Personal Income Tax

⁴⁵ Disposable Personal Income (DPI)